

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Divinity Faculty of Recep Tayyip Erdogan University

ISSN: 2147-0049 e-ISSN: 2147-2823

RTEUIFD, December 2017, 6 (12): (349-353)

Yayın Değerlendirmesi / Book Review

Hilal Fil*

Kalın, Fetullah. *Rudolf Otto'da Din, Kutsallık ve Mistik Tecrübe*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2014.

Kalın, Fetullah. *Religion, Holiness and Mystical Experience in Rudolf Otto*. İstanbul: Otuken Publication, 2014.

Din, kutsallık, mistik tecrübe; bu ve buna benzer kavramlar eski çağlardan beri filozof ve araştırmacıların dikkatini çeken terimler olagelmıştır. Birçok düşünür bu kavramları sorgulamış ve çeşitli sebeplerle benzer ya da farklı açıklamalarda bulunmuştur. Bu ahval içinde Rudolf Otto da çağının ve kendisinden önceki fikir şahsiyetlerinin etkisiyle çeşitli eserler meydana getirmiştir. Yazar, Otto'yu bu kavramlar bağlamında ele alarak kitaplarına dair fikir edinmemiz açısından önemli bir adım atmıştır.

Fetullah Kalın tarafından kaleme alınan Rudolf Otto'da Din, Kutsallık ve Mistik Tecrübe isimli kitap; giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde Otto'nun özet şeklinde kronolojik bir düzenle oluşturulan hayatı, etkilendiği bazı düşünürler ve eserleri yer almaktadır. Birinci bölümü "Otto'da Bir Tecrübe Vasıtası Olarak Din ve Kutsalın Anlamı", İkinci bölümü ise "Numinous Tecrübe ve Mistisizm" isimli genel başlıklar oluşturmaktadır.

* Yük. Lis. Öğr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü. Graduate Student, Recep Tayyip Erdogan University, Divinity Faculty, Department of Philosophy and Religion Sciences, Rize / Turkey.(nazlihilalfil@hotmail.com)
orcid.org/0000-0003-1368-6710

Carl Lous Rudolf Otto 19. Yüzyılın sonlarında Protestan bir ailenin çocuğu olarak Almanya'da dünyaya gelmiştir. Rudolf Otto'nun yaşadığı dönemde Almanya'nın modernleşmesiyle birlikte Alman halkında natüralist ve materyalist duygular yükselmeye başlamıştır. Kitabın giriş kısmında yazar, Otto'nun zaman zaman benimseyip uzaklaştığı spiritüalizm, romantizm ve natüralizm gibi akımların Otto'nun görüşlerinin şekillenmesindeki etkilerini ayrıca Martin Luther, Kant ve Schleiermacher gibi şahsiyetlerin Otto'daki etkisini inceleyip onu en fazla etkileyenin başpsikopos Lars Olaf Nathan Söderblom olduğunu ifade etmiştir. Ardından Ramanuja ve Shankara gibi kişiler başta olmak üzere onun din hakkındaki görüşlerinin temelini Hindistan'dan aldığını ifade edip Otto'nun bu kişilerle benzer ya da farklı görüşlere sahip olmasının sebeplerini analiz ederek değerlendirmiştir.

Birinci bölümde tecrübe ve dini tecrübenin ne olduğuna dair çeşitli tanımlarla karşılaşırız. Örneğin burada John Locke'a ait düşünceler paylaşılmaktadır. Locke'a göre tecrübenin konusu fiziki dünyadır ve tecrübe, duylardan elde edilen verilerdir. Din teriminin tahliliyle birlikte Vertoge, Mc Dougall, Hume, Durkheim ve Nasr gibi birçok düşünürün din, dinsel gelişim ve inanç gibi kavramlara dair görüşlerine yer verilmekte ve bu görüşlerin mukayesesi yapılmaktadır. Kalın, sadece düşünürlerin ifadelerini değil aynı zamanda Budizm Hristiyanlık ve İslam gibi dinlerin ritüelleriyle dine bakış açılarını da ortaya koymaktadır. Ayrıca pozitif yaklaşımlı din tanımlarının aksine rasyonalizmi benimseyen Marx, Freud gibi düşünürlerin de dine dair görüşlerini bizlerle paylaşmaktadır. Dine karşı genel tutumları ortaya koyduktan sonra Otto'nun rasyonalizm ve irrasyonalizm arasındaki farklar hakkında dinin belirleyici karakterinin ne olduğu, dinin ve dini tecrübenin mahiyeti gibi konulardaki düşüncelerini aktarmaktadır.

Otto'ya göre din, insanlar esrarengiz hisler duymaya başladığında başlamıştır ve merak olgusu dinin evrimini başlatan unsurdur. Bu noktada dinin kökeni ve gelişimi hakkında sihrin ne derece yer aldığı tartışılmıştır. Sihrin gizlilik ve ürperticiliği ölüm duygusunda da vardır. Otto'nun ifadesiyle "Kişi ölüm duygusunu hissettiğinde ürperir. Bu ürperti cesedin yaydığı kokunun tiksindiriciliğinden olabileceği gibi, kişinin kendi türünden bir varlığı böyle bir durumda görmesinden de ortaya çıkabilir." Bununla birlikte dinin kökeni için Otto'nun Tanrı'nın izlerini bulmada mitolojiyi nasıl kullandığı ifade edilmiştir.

Otto dini inancın gelişiminde Hamlık Evrelerinden (Cruder Phases) bahseder. Yazar bu evreleri açıklayarak değerlendirmiştir. Otto için dinin gelişimini etkileyen 3 faktör "inanma eğilimi ve uyarıcının varlığı", "kutsalın tarih içindeki değişimi" ve bu iki faktörün özünü oluşturan "Kutsal'ı bilme, hissetme ve arzulama" dır. Kalın, bu 3 faktörle ilişkili olarak İslam ve Hristiyanlık gibi dinlerin ortaya çıkış sebeplerini açıklamıştır. Otto'ya göre din, kökenini insan düşüncesinden almıştır ve Yahudilikle

başlayıp Hristiyanlıkla mükemmelliğe ulaşmıştır. Bu noktada yazar, Otto'yu eleştirip O'nun Hristiyanlık lehine objektiflikten uzaklaştığını ifade ederek görüşünü gerekçelendirmede başarılıdır.

Otto için dini bilincin anlaşılması kadar felsefi olarak tanımlanması da zordur. O, dini bilincin şekillenmesinde filozofların "bilis", "çaba" ve "duygu" kavramlarından 3 öge oluşturduklarını söyler. Kalın, bu kavramları filozofların görüşlerine yer verip açıklamış, Otto'nun felsefe ve dinin benzer olup olmadığına ilişkin düşünceleriyle birlikte dinin antropoloji ve ahlak ile ilişkisi, Otto'nun Tanrı anlayışıyla ilgili düşüncelerini ortaya koymuştur.

Kutsalın ne olduğuyla ilgili öncelikle yazar bu anlamda kullanılan "sacred" ve "holy" kelimelerinin tahlilini yapıp bu kullanımları karşılaştırarak kişinin kutsalla ilişkisini belirtmek istediğinde "holy" kavramını kullanması gerektiğini söyler. Otto kutsalı dinin özel tarafına yönelik bir değer ve yorum kategorisi olarak görür. Kutsal, farklı dini geleneklerde farklı şekilde tecrübe edilir. Bu tecrübe ediliş çeşitli örneklerle açıklanır. Ayrıca ünlü dinler tarihçisi ve filozof olan Mircea Eliade'nin de kutsal ve kutsal dışına dair görüşleri birinci bölümde yerini alır.

Otto, etik ve teolojik kavramlarından ayırt etmek için "kutsal" kavramının yerine "numinous" u koymaktadır. Yine bu bölümde Otto'nun Kutsal fikrindeki Tanrı düşüncesinin yerinin ne olduğu; numinous deneyimin nasıl gerçekleştiği; Otto'nun felsefesini rasyonel ve rasyonel olmayan arasındaki farka nasıl dayandırdığı şeklindeki sorulara cevap bulmaktayız.

Eserde Otto'nun düşüncelerinin aldığı eleştirilere yer verilen bölüm oldukça önemlidir ve bu bölümde onu eleştirenlerden biri olan Seyyid Hüseyin Nasr'ın eleştirilerine de yer verilmiştir. Nasr'a göre "Rudolf Otto gibi kişilerin kutsalı akıl dışı olanla irtibatlandırma teşebbüslerinin bu yüzyılda büyük ilgi topladığını görmek ilginçtir."

Otto'ya göre İncil, Tanrı'nın Krallığı'nın düzenlenmesidir. Yazar Hristiyanlığın varoluşunu sürdürdürebilmesinin gerekçelerini burada ortaya koyar. Otto için Hristiyanlık geçmişte olduğu gibi günümüzde de büyük bir dünya dinidir ve kurtuluş fikri tüm dinlerde bulunmakla birlikte en hatasız şekliye Hristiyanlık'tadır. Yazar buradan hareketle yerinde bir tespit yapıp Otto'nun kurtuluşla ilgili düşüncelerinin Modern Hristiyan Teolojisindeki dinsel kapsayıcılıkla paralel olduğunu söyler. Ayrıca dini kapsayıcılık fikrinin Batı'daki ilk örneğinin Ernst Troeltsch olduğunu belirterek Otto ile birbirlerinden etkilenmiş olma ihtimallerini dile getirir.

Tanrı ve ya kutsallık anlamlarına gelen “*numinous*” tamamen Otto’ya ait bir kavram değildir. Eserde Otto’dan önce bu kavramı Kant gibi bazı düşünürlerin nasıl ve ne anlamda kullandığına dair açıklamalar bulunur. Ardından Otto için “*numinous*”un ne ifade ettiği açıklanır. Ayrıca Otto’da *Numinous*’un tezahürünün boyutları da yer alır. Bu boyutlar “Ürperticilik (Tremendum)”, “Gizem (Mysterium)”, ve “Büyüleyicilik (fascinans)” olmak üzere 3 tanedir. Bu 3 boyutun analizi yapılır. Bu bölüm de “Kutsalın tezahürü” ve “İfade edilme vasıtaları”nın Otto’daki yeri açıklanarak bölüm son bulur.

Eserin ikinci bölümüne Kalın, “*Mistik*” kavramının tahlili ve kökeniyle ilgili bilgi vererek başlar. Otto mistisizmin sadece din ve Tanrı’yı açıklamadığını; derin konuları ve sırları da öğrettiğini söyler. Bu bölümde dindar kimseler dışında inançsız kişilerin mistik olabileceğine dair görüşler gerekçeleriyle belirtilir. Kalın, Mistisizmin iki türü olan “Dini mistisizm” ve “Din dışı mistisizm” e yer verir.

Mistik tecrübe dini tecrübenin bir çeşididir. Birçok düşünür dini tecrübeyle mistik tecrübeyi eş anlamlı kullansa da mistik ya da dini tecrübenin daha kapsamlı olduğunu düşünen taraflar yok değildir. Mistik tecrübenin kendine has özellikleri vardır ve bunlar burada açıklanır.

Otto, bilginin iki yolu olarak iki mistisizm çeşidini ele alır. Bunlar “içe bakış mistisizmi” ve “birlik vizyonu” dur. Kalın, bunların Otto için ne anlam ifade ettiğini belirtir. Otto’da kişi, Tanrı hakkında bilgisi varsa mistiktir. Bir kişinin Tanrı kavramındaki irrasyonel öğeleri hissedebilmesi için numinous hislere sahip olması gerekir; dini bilincin oluşması da Numen’in korkutuculuğu ve ‘*şeytani korku*’ ile olmuştur. Yazar kişinin ibadet ve tapmaya yönelmesindeki arka planın üzerinde durur.

Otto doğu ve batı mistisizmini karşılaştırmak amacıyla buralardan iki mistik seçmiştir; bu kişiler Doğuyu temsil etmek üzere Shankara ve Batıyı temsil etmek üzere ise Eckhart’tır. Eserde bu iki düşünür arasındaki önemli benzerlik ve farklılıklar tartışılarak Otto’nun mistisizmi daha iyi anlaşılmasına çalışılır.

Hristiyanlık ve İslam’daki günah kavramının kutsal kitaplardaki şekliyle izahatından yola çıkılarak nesnel bir değer olan kurtuluşla ilgili sorulara bu bölümde cevap bulmaktayız. Hristiyanlıktaki kefaret anlayışı burada önemli bir yer tutmaktadır. Yani burada İsa’nın insanların günahlarına kefaret olması amacıyla çarmıha gerilmesinin İslam ve Hristiyanlık’taki epistemik değeri karşılaştırmalı bir şekilde kutsal kitaplar da referans gösterilerek yer almaktadır. Bu olay anlaşıldıktan sonra yazar, Otto’daki “*Günah*” ve “*Kurtuluş*” la ilgili görüşlerini izah etmektedir. Otto’nun burada birkaç sebeple eleştiri aldığını söyleyebiliriz. O’nun kefaret konusundaki ısrarı bu eleştirilerden biridir. Örneğin “Hz. İsa’nın en iyi Mesih

dolayısıyla Hristiyanlığın en iyi din olduğunu kanıtlamaya çalışır. Fakat kişi doğuştan günahkâr değilse, kefarete gerek yoktur." Otto'ya getirilen bu tarz eleştiriler gerekçelendirme noktaları mantıklı ve delilleri yeterli olduğu müddetçe yerinde gözükmemektedir.

Kalın, Otto'daki özgürlük ve kader ilişkisine dair tartışmaları ele alır. Ona göre kişi özgür yaşamından yoksun olmamakla birlikte kader, yoğun bir his durumu ve kul olma halidir. Yazarın bizlerle paylaştığı son konu ise Lütuf kavramının Otto'daki tezahürüdür.

Genel itibariyle oldukça akıcı ve basit düzeyde çoğu kişinin anlayabileceği bir dil kullanan yazar okuyucuyu yormamaktadır. Kitabın tekdüze olmayışı ve kısım kısım ayrılarak anlam bütünlüğünü koruması esere olumlu yönde katkı sağlamıştır. Kalın'ın eserinde "Din, Kutsallık ve Mistik Tecrübe"yi sadece Otto'yu yorumlayarak değil birçok düşünürü de referans göstererek anlatması, Otto'nun bu kavramlar çerçevesinde daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Ayrıca kişi seçiminde Türkçe'ye çevrilmiş kitapları bulunmayan Rudolf Otto'yu kullanması ve birçok eseriyle birlikte mezcederek bizlere sunması bu eserin önemini ortaya koymaktadır. Bu sebeplerle bu çalışma mahiyeti itibariyle Otto üzerine yapılacak olan diğer çalışmalar için de bir kaynak niteliğindedir.

Kalın, Fetullah. "Rudolf Otto'da Din, Kutsallık ve Mistik Tecrübe". Değerlendiren:

Hilal Fil. *RTEÜİFD* 12 (2017): 349-353.

